

demOS

Jaargang 20
Februari 2004

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

2

NIDI

inhoud

- 9 **Gezonder door pensionering?**
- 12 **De strijd tegen vrouwenbesnijdenis**
- 12 Demodata

foto: Marcel Winnée

Gezonder door pensionering?

HANNA VAN SOLINGE EN PRISCILLA DIJKHUIZEN

Een kwart van de gepensioneerden vindt dat hun gezondheid is verbeterd sinds ze zijn gestopt met werken, 40 procent is van mening dat stoppen met werken goed is geweest voor de gezondheid. Van de partners is dat zelfs 72 procent. Dat blijkt uit de resultaten van NIDI-onderzoek uit 2001. Daaruit blijkt ook dat het deel van de ouderen dat onder controle is van een medisch specialist over de periode 1995-2001 en ook het medicijngebruik is afgenomen.

Gezondheid scoort hoog als maatschappelijke waarde. Het gros van de mensen antwoordt spontaan "gezondheid" als hen wordt gevraagd naar wat men het allerbelangrijkste vindt in het leven. Gezondheid is meer dan de afwezigheid van ziekten. De World Health Organization (WHO) omschrijft gezondheid als een toestand van volledig lichamelijk, geestelijk en maatschappelijk welzijn. Bevordering van gezondheid door preventie en voorlichting krijgt steeds meer aandacht. Het Sociaal en Cultureel Planbureau signaleerde een stijging van het aandeel mensen dat de stelling onderschrijft dat "een goede gezondheid het allerbelangrijkste is in het leven" van 35 procent in 1966 tot 60 procent in 1991. Ook als maatschappelijke waarde scoort gezondheid hoog. Dit komt onder andere tot uiting in de uitgaven voor de zorg. In 1998 bedroegen de kosten van de gezondheidszorg 8,3 procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP: het totale inkomen dat door productie in Nederland is gevormd. Het is daarmee gelijk aan de som van de toegevoegde waarden van alle bedrijfstakken. De toegevoegde waarde is de waarde van de productie minus de waarde van de verbruikte goederen en diensten). Dat is een verdubbeling sinds 1963. In het Volksgezondheidsbeleid is het accent steeds sterker komen te liggen op bevordering van gezondheid door voorlichting en preventie.

Oudere werknemers en gezondheid

Gezondheid is voor oudere werknemers een belangrijk thema en speelt een duidelijke rol bij de afwegingen rondom stoppen met werken. Op drie manieren. Aller-

Gezondheid voor en na de pensionering (N=789)

	Voor pensionering (1995) (%)	Na pensionering (2001) (%)
BEOORDELING GEZONDHEID		
Gezondheidssituatie		
• Goed	82	86
• Niet goed/niet slecht	14	11
• Slecht	4	3
Heeft doorlopende gezondheidsklachten	26	23 (*)
MEDISCHE CONSUMPTIE		
• Is onder controle van medisch specialist	52	32
• Heeft afgelopen weken door huisarts voorgeschreven medicijnen gebruikt	52	47
GEZONDHEIDSBEVORDEREND GEDRAG		
“Is sinds stoppen met werken.....”		
• Minder gaan roken		10
• Meer gaan bewegen/sporten		53
• Minder alcohol gaan drinken		10
• In gewicht afgenomen		14
VISIE VAN DE WERKNEMER OP GEZONDHEID		
“Is uw gezondheid veranderd sinds u bent gestopt met werken?”		
• Ja, verslechterd		11
• Nee, ongeveer gelijk		66
• Ja, verbeterd		23
“Stoppen met werken is goed geweest voor mijn gezondheid”		
• (Helemaal) eens		41
• Niet eens/niet oneens		28
• (Helemaal) oneens		31
VISIE VAN DE PARTNER OP GEZONDHEID		
“Stoppen met werken is goed geweest voor de gezondheid van mijn man/vrouw”		
• (Helemaal) eens		72
• Niet eens/niet oneens		18
• (Helemaal) oneens		10
(*) verschillen tussen 1995 en 2001 zijn niet significant		
Bron: NIDI Ex-werknemersonderzoek 2001.		

eerst zijn ongezonde oudere werknemers geneigd om eerder te stoppen dan gezonde. Los van de feitelijke gezondheidssituatie spelen verder verwachtingen van de oudere werknemer mee. Werknemers die het idee hebben dat stoppen goed is voor de gezondheid willen eerder uittreden. Ten slotte fungeert de partner als een soort waakhond waar het de gezondheid van de werknemer aangaat. Ruim de helft van alle partners meent dat uittreding de gezondheid bevoor-

foto: Marcel Minnée

dert, hetgeen van grote invloed lijkt op de mate waarin stoppen met werken wordt aangemoedigd of juist wordt ontmoedigd.

Stoppen met werken als investering in de gezondheid

Hoe kijken oudere werknemers aan tegen stoppen met werken in relatie tot gezondheid? Uit een in 1995 en 2001 door het NIDI uitgevoerd onderzoek onder werknemers van 55 jaar en ouder (zie kader) blijkt dat 45 procent van de oudere werknemers van mening is dat stoppen met werken goed zal zijn voor de gezondheid. Het zal geen verbazing wekken dat de gezondheidstoestand van de werknemer bij de inschatting van het effect op de gezondheid een rol speelt (figuur 1). Werknemers met een slechte gezondheid verwachten meer van de pensionering dan gezonde werknemers. Opvallend is echter dat zelfs onder gezonde oudere werknemers ruim éénderde het idee heeft dat stoppen goed zal zijn voor de gezondheid. Kennelijk wordt stoppen met werken in brede kring gezien als een investering in de gezondheid.

Gezondheid na pensionering

Verbeterd de gezondheid na pensionering? Een in 2001 uitgevoerd herhalingsonderzoek onder de in 1995 ondervraagde oudere werknemers maakt een vergelijking van de gezondheidssituatie vóór en na pensionering mogelijk (zie de tabel). De beoordeling van de eigen gezondheid is in 2001 gemiddeld gezien iets positiever dan in 1995. Verder hebben iets minder mensen doorlopende gezondheidsklachten, maar dit verschil is niet significant. Grotere verschillen zien we in de medische consumptie: hier is sprake van een duidelijke daling. Zo is het aandeel ouderen dat onder controle is van een medisch specialist afgenomen van 52 naar 32 procent; en het medicijngebruik van 52 naar 47 procent. Al met al lijkt sprake van een lichte verbetering in de gezondheidssituatie. Dit beeld wordt bevestigd door de antwoorden op de vraag “Is uw gezondheid veranderd sinds u bent gestopt met werken?”. Bijna een kwart van de 800 inmiddels gepensioneerd is van mening dat hun gezondheid is verbeterd sinds ze zijn gestopt met werken. Van de ex-werknemers zelf vindt 40 procent dat stoppen met werken goed geweest is voor hun gezondheid, van de partners is dat zelfs 72 procent.

De rol van pensionering

De vraag is natuurlijk of de door de ex-werknemer ervaren vooruitgang in de gezondheid samenhangt met de pensionering als zodanig, of dat er ook andere factoren in het spel zijn. Uit een in 1990 door de Bedrijfsgeneeskundige Dienst van Philips uitgevoerd onderzoek onder personen die vervroegd waren uitgetreden blijkt dat zij een verbetering in hun gezondheid toeschrijven aan het feit dat ze bevrijd zijn van (fysiek) zware of slechte arbeidsomstandigheden (stank, lawaai, tocht) en werkdruk, maar ook aan het feit dat ze zich nieuwe gezondheidsbevorderende gewoonten hadden eigen gemaakt. Stoppen met werken heeft dus op directe en op meer indirecte wijze invloed op de gezondheid.

Een verbetering in de gezondheid na pensionering valt vooral te verwachten bij oudere werknemers die onder ongunstige arbeidsomstandigheden werken. Dat lijkt inderdaad het geval te zijn (figuur 2). Vóór de pensionering heeft van de oudere werknemers met zwaar werk 30 procent en zonder zwaar werk 19 procent doorlopende gezondheidsklachten. Ná de pensionering zien we bij werknemers met zwaar werk een daling en bij werknemers zonder zwaar werk een lichte stijging. Gemiddeld drie jaar na de pensionering zijn de verschillen tussen beide groepen verdwenen: de percentages liggen op een vergelijkbaar niveau.

Een aanzienlijk deel van de ouderen vertoont na hun pensionering gezonder gedrag dan daarvoor (zie de tabel). Ook dit lijkt van invloed op de gezondheid. Bij mensen die zich op het gebied van roken, drinken, bewegen en/of controle lichaamsgewicht gezonder zijn gaan gedragen zien we veel vaker een verbetering in de gezondheid dan bij mensen die na de pensionering *niet* gezonder zijn gaan leven (figuur 3). Bij hen zien we juist vaker een achteruitgang in de gezondheid.

Conclusie

Gezondheidsmotieven spelen een belangrijke rol bij de besluitvorming rondom pensionering. Voor veel oudere werknemers is een slechte gezondheid de reden om (gedwongen) met werken te stoppen. Maar ook onder gezonde werknemers heerst de overtuiging dat stoppen met werken een positieve bijdrage zal leveren aan de gezondheid. Stoppen met werken lijkt inderdaad in zekere mate een goede investering in de gezondheid te zijn. De beoordeling van de eigen gezondheid na pensionering is beter dan daarvoor en de medische consumptie neemt licht af. Deze positieve beeldvorming straalt ongetwijfeld ook uit naar oudere werknemers die nog voor de beslissing staan om al dan niet (vervroegd) uit te treden.

Zolang oudere werknemers, daarin gesteund door hun partners, er massaal van overtuigd zijn dat stoppen met werken een investering is in de gezondheid, zullen werknemers die zich dat financieel kunnen permitteren vervroegd uittreden. Beleid dat erop is gericht om ouderen te stimuleren langer aan het arbeidsproces deel te laten nemen zal met dit gegeven rekening dienen te houden.

Uitgebreidere informatie over dit onderzoek is te vinden in:

- Henkens, Kéne en Hanna van Solinge (2003), *Het eindspel. Werknemers, hun partners en leidinggevendenden over uittreden uit het arbeidsproces*. Assen: Van Gorcum/Stichting Management Studies. ISBN 90-232.3882-6 (€ 17).

Informatie over het Philips-onderzoek is te vinden in:

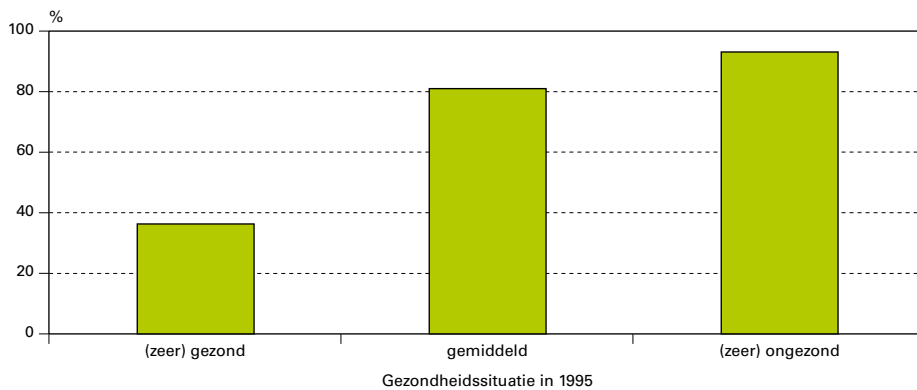
- Durinck, J.R. (1992), *Gezondheid, veroudering en werk. Gedrag en Organisatie* 5(6), pp. 496-510.

OVERIGE BRONNEN:

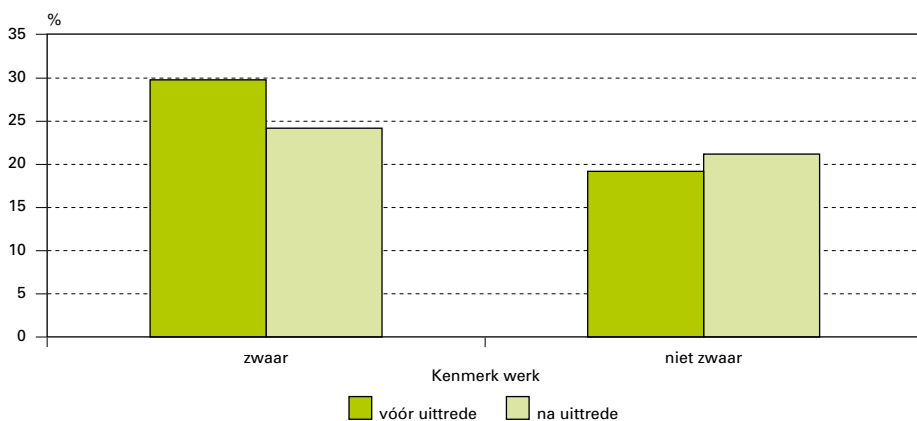
- Sociaal en Cultureel Planbureau (1992), *Sociaal en Cultureel Rapport*.
- World Health Organisation.

Ir. H. van Solinge, NIDI, EN **drs. P.S.H. Dijkhuizen**, VOORMALIG STAGIAIRE NIDI

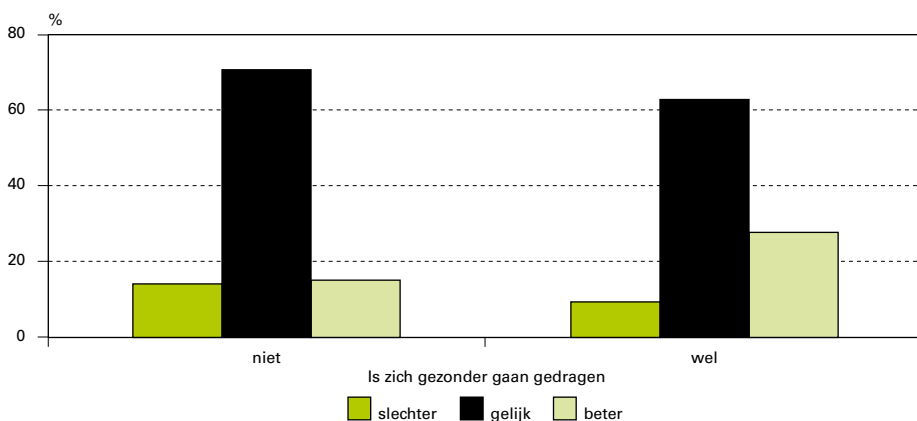
Figuur 1. "Stoppen met werken zal goed zijn voor de gezondheid" (% mee eens)

Figuur 2. Doorlopende gezondheidsklachten vóór en na uittrede

Figuur 3. Gezondheid na pensionering ten opzichte van gezondheid vóór uittrede

HET ONDERZOEK

In 2001 is door het NIDI een grootschalig onderzoek uitgevoerd onder ruim 3.500 oudere werknemers en voormalige werknemers werkzaam bij een aantal grote ondernemingen en bij de Rijksoverheid.

De resultaten in dit artikel zijn gebaseerd op een herhalingsonderzoek in 2001 onder voormalige werknemers van Unilever Nederland BV en VendexKBB. Zij werden eerder in 1995 op de leeftijd van 55 tot 60 jaar ondervraagd over hun VUT-plannen. Op deze wijze werd informatie verkregen over bijna 800 personen die recent zijn uitgetreden uit het arbeidsproces. Aan deze ex-werknemers is onder andere gevraagd hoe men de overgang naar een niet-arbeidzaam leven heeft ervaren. Verder is uitgebreide informatie beschikbaar over hun gezondheidssituatie na de pensionering. Omdat van de ondervraagde personen ook gegevens uit het onderzoek van 1995 bekend zijn (onder meer hun intenties met betrekking tot uittreding, gezondheid en de verwachtingen over het leven na de uittreding) kan een beeld worden verkregen van de veranderingen in gezondheid in de tijd. De respons was in 2001 vergelijkbaar met die in 1995: 74 procent van de ex-werknemers en 95 procent van de partners zond de vragenlijst retour.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Stichting Management Studies (SMS: www.managementstudies.nl) te Den Haag en medegefinancierd door de Nederlandse Stichting voor Psychotechniek in Arnhem (www.nsvp.nl).